

pogledu pravda različita obećanja za uspešnom naknadom oštećenih (oko čega se nadmeću politički akteri), a u nauci o društvu, stvarajući privid brige oko ugnjetenih, pruža etički smisao novom "radikalnom" angažmanu. I nauka i politika koja je zaokupljena isključivo vlastitim nacionalnim žrtvama, a ne i žrtvama za koje je vlastita nacija odgovorna, pripremaju naknadu u obliku revanšističkih obećanja, što stvara nove oblike međunacionalnih sukobljavanja. Selektivna slika prošlosti važna je osnova pravdanja ovih napora. Doduše, i izuzetna složenost evropske istorije olakšava njena raznorodna selektivna tumačenja. Globalni, državni i nacionalni segmenti evropske prošlosti zamršeni su kao tektonski slojevi i kreću se i deluju bržim ili laganijim ritmom. To se ne ispoljava samo u obnovi starih žarišta sukoba i stvaranju novih nego i u manje ili više dramatičnoj izmeni i preradi prošlosti.

Danas Evropa, koja se ujedinjuje, stvara vlastitu istorijsku sliku iz zajedničkih jezgara nacionalnih prošlosti, a u krajnjoj liniji iz spleta zbivanja koji obuhvata Drugi svetski rat. Ovaj sklop zbivanja ima ulogu osnovnog događaja. Neposustali značaj svetskog rata za evropsko sećanje manje je zagonetan nego što na prvi pogled izgleda. U krajnjoj liniji osnovni podstrek ujedinjenju Evrope je iskustvo kontinentalne katastrofe nacionalizma i rata. Planovi ujedinjenja Evrope nastali su odmah nakon sloma fašizma. U okviru napora za trajno rešavanje nemačkog militarizma bilo je više alternativa: uništiti i izdvojiti Prusku kao izvor militarizma, deindustrijalizovati celu Nemačku i pretvoriti je u polje krompira, obnoviti multietničku Austro-Ugarsku i sl. Saveznici nisu prihvatili namere Francuza da se demontira potencijalni rival Nemačka. Sovjetima nije odgovaralo iščezavanje nemačko-francuske suprotnosti, a hladni rat izmenio je i Čerčilove prvobitne namere. Sa naglim širenjem socijalizma krajem 1940-ih porastao je značaj snažne Nemačke kao oslonca gvozdene zaves. Ostalo je, dakle, drugo rešenje: što čvršće vezati Nemačku za evropske strukture, da se spreči opasnost posebnog nemačkog puta i francuskoj industriji čelika obezbedi životno važan rurski ugalj. U isto vreme SAD i Zapadna Evropa štitili su SR Nemačku od socijalizma. Hladni rat je, dakle, stvorio Evropsku Uniju, ali je izvorna potreba oslabila 1989. Naime, nestanak sovjetske pretnje oslabio je jedinstvo Zapada koje je počivalo na zajedničkom neprijatelju. Nosoci nove integracije sada su interesi multinacionalnog kapitala i globalizacija. Ipak skeptičniji istoričari kao T. Džad upozoravaju da nacionalna država nije prevaziđena, da je ujedinjena Evropa iluzija, ili u najmanju ruku da je budućnost Evrope u diktatu Nemačke ili je neće biti.

Ove opasnosti su izgleda i drugi svesni, pa otuda u središtu zapadnoevropskog istorijskog sećanja ne slabi fašizam kao trajno upozorenje, ali ne samo na neuporedivo istorijsko zlo. Naime, više nije svetski rat u celini predmet selektivnog sećanja i opomene, nego jedan njegov univerzalniji simbol. To je holokaust kao simbol neuporedivog zločina, ali i potencijalne nemačke pretnje i hegemonije, koji se, uz to, opet može rastegljivo koristiti za osudu svakog izabranog nasilja. Holokaust je postao višefunkcionalan. Neodređeni simbol holokaust u misli o društvu sputava razlikovanje analitičke kategorije "genocida" i normativne kategorije "zla". Otud i njegova laka politizacija. Naravno da cilj sećanja na fašizam i holokaust nije samo širenje vizije antigenocidnog društva, nego i način obeštećenja konkretnih žrtava (Jevreja, ratnih zarobljenika i grupa koje su pogođene savremenim nasiljem koje se naziva holokaustom). Iza razlika u sećanju kriju se različita gledanja na obeštećenje žrtava, pa debate nisu samo akademske. Širenje Evropske Unije na Istok nosi sa sobom i kulturu sećanja na fašizam koja pretpostavlja određenu saglasnost u njegovom